

MIKROKREDITLARNI TASHKIL ETISH MODELLARI, MIKROKREDITLASHNING ASOSIY TAMOYILLARI

Boymatova Kamola Shamshiddin qizi

Buxoro Innovatsiyalar Universiteti Magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10793789>

Annotatsiya. Ushbu maqolada mikrocredit tushunchasi, mikrocredit modellari va shakllari, mikrocredit turlari shuningdek mikrocredit berishning sabablari, kimlarga berilishi va kimlarga berilmasligi haqida atroflicha fikr yuritilgan.

Kalit soʻzlar: Mikrocredit, kredit, mikrocredit modellari, mikrocredit shakllari, mikrocredit tamoyillari.

HISTORICAL DEVELOPMENT, CHARACTERISTICS AND OBJECTIVES OF THE MICRO-CREDIT SYSTEM

Abstract. In this article, the concept of microcredit, models and forms of microcredit, types of microcredit, as well as reasons for giving microcredit, to whom it is given and to whom it is not given, are discussed in detail.

Key words: Microcredit, credit, microcredit models, microcredit forms, microcredit principles.

МОДЕЛИ ОРГАНИЗАЦИИ МИКРОКРЕДИТА, ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ МИКРОКРЕДИТА

Аннотация. В данной статье подробно рассмотрено понятие микрокредита, модели и формы микрокредитования, виды микрокредита, а также причины предоставления микрокредита, кому он предоставляется и кому не предоставляется.

Ключевые слова: Микрокредит, кредит, модели микрокредитования, формы микрокредитования, принципы микрокредитования.

KIRISH

Ikkinchi jahon urushidan keyin dunyo iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy jihatdan qayta shakllanish jarayoniga kirdi va “yangi tartib” deb ham ataladigan shakllanishga kirdi. Bu jarayonning eng o'ziga xos xususiyati shundaki, rivojlangan mamlakatlar o'zlarining kengashlarida faol ishtirok etib, boshqargan BMT, Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) kabi tashkilotlar orqali dunyo tizimini qayta tiklash imkoniyatiga ega bo'ldilar. Darhaqiqat, mamlakatlar taraqqiyotini tezlashtiradigan loyihalar Jahon banki tomonidan moliyalashtirilgan ekan, maqsad XVJ orqali tashqi taqchillik va tashqi qarzlarni moliyalash orqali iqtisodiy barqarorlikka erishish edi.

Dunyoning eng qashshoq hududlari va u yerda yashovchi aholiga bozor iqtisodiyotining hayotiyiligini ta'minlovchi va bu odamlarga o'z mahorati va mehnati orqali qashshoqlikdan qutulish imkonini beruvchi mikrocreditlar olishning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

1. Kambag'al odamlar kredit berishdan tashqari moliyaviy yordamga muhtoj.
2. Mikrocredit qashshoqlikka qarshi kurashda kuchli vositadir.
3. Mikrocredit kambag'allarga xizmat qiluvchi iqtisodiy tizimlarni o'rnatadi.
4. Mikrocreditlar o'z-o'zidan to'lanadigan bo'lgani uchun u shu yo'l bilan ko'p sonli kambag'allarga yetib borishi mumkin.

5. Mikrokredit uzluksiz faoliyat yurituvchi mahalliy moliya institutlarini yaratishga qaratilgan.

6. Mikrokredit har bir savolga javob emas. Bu har qanday vaziyat va muassasa uchun ideal vosita emas.

7. Yuqori foizli kreditlar berish qashshoqlikni oshirishi mumkin.

8. Davlatning vazifasi iqtisodiy yordam berish emas, balki bu yordamni amalga oshirishdir.

9. Xayr-ehsonlar kapital bilan raqobatlashmasdan, uni to'ldirishi kerak.

10. Asosiy to'siq kuchli institutlar va menejerlarning yo'qligidan kelib chiqadi.

11. Mikrokredit uning samaradorligini o'lchash va ko'rsatish mumkin bo'lganda yaxshi ishlaydi.

Mikrokredit loyihalari o'z maqsadlariga erishish mumkin bo'lgan ba'zi muhim vaziyatlar quyidagilardir:

- Mikrokredit dasturining muvaffaqiyati uchun ham mijoz intizomi (o'z vaqtida to'lash), ham korporativ intizom (barqarorlikni ta'minlaydigan amaliyotlar) talab etiladi.

Mikrokreditlar o'zini-o'zi ta'minlashga intilgan kuchli, mahalliy mikrokredit muassasasi tomonidan professional bank faoliyati sifatida eng yaxshi amaliyotdir.

- Nomoliyaviy institutni barqaror mikrokredit tashkilotiga (MFK) aylantirish muhim texnik yordam va institutsional rivojlanishni talab qiladi.

- Samaradorlikni oshirish aniq belgilangan mikrokreditlash ko'rsatkichlaridan foydalanish orqali kuzatilishi kerak (Parker, Pearce, 2001).

Mikrokredit ilovalari ba'zi hollarda juda salbiy natijalarga olib kelishi mumkin.

Mikrokreditlar qo'llanilmaydigan ushbu shartlar quyidagilar:

- Favqulodda vaziyatlardan so'ng darhol aralashuv vositasi sifatida mikrokreditlar o'ta nochor qishloq joylarida va surunkali muhtojlar uchun mos emasligi ta'kidlanganda.

- Og'irlashuvchi kasalligi (masalan, OIV/OITS) va o'ta tarqoq, tez-tez harakatlanuvchi yoki beqaror jamoalar bo'lgan mijozlar mikrokredit dasturlari uchun odatda mos emas.

- Yagona iqtisodiy faoliyatga yoki barterga asoslangan operatsiyalarga qaramlik; Fuqarolar urushi, tabiiy ofat yoki haddan tashqari yuqori inflyatsiya xavfi mavjud; Jamoat tartibini saqlash mumkin bo'lmagan muhitda mikrokredit dasturlarini amalga oshirish tavsiya etilmaydi.

- Foiz stavkalarini yuqori darajada ushlab turish yoki kafolatsiz kreditlarga ruxsat bermaslik kabi barqarorlikka to'sqinlik qiladigan holatlarda mikrokreditlarni qo'llash mumkin emas (Parker, Pearce, 2001).

Mikrokredit mijozlarining xususiyatlari esa shulardir. Klassik ma'noda mikrokredit mijozlari kam ta'minlangan, yakka tartibdagi tadbirkorlar bo'lib, ular ko'pincha o'z uylarida ishlaydilar va rasmiy moliyaviy institutlarga kirish imkoniga ega emaslar. Qishloq joylarda kichik fermerlar va ayniqsa fermer ayollar mikrokredit xizmatlaridan tez-tez foydalanadilar. Bugungi kunga qadar olib borilgan tadqiqotlar; Bu mikrokreditlar aholining kam ta'minlangan qatlamlariga o'z daromadlarini oshirishga, o'z hayotini ta'minlay oladigan va muvaffaqiyatga erisha oladigan biznesni yo'lga qo'yishga hamda tashqi ta'sirlarga qarshi kuchli bo'lishga yordam berishi mumkinligini ko'rsatadi. Mikrokredit kambag'allarning, ayniqsa ayollarning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlab, oyoqqa turishiga yordam beradigan kuchli vosita sifatida ta'riflanadi (www.tog.org.tr/).

"Global taraqqiyot markazi, mikro kreditlar bo'yicha virtual kutubxona" koordinatorlaridan biri Hari Srinivasning tasnifiga ko'ra, mikro kreditlarni tashkil etishning 14 ta modeli mavjud va ularni quyidagicha sanab o'tish mumkin (Dolun 2005: 34):

1. Birlik modeli
2. Kafolatni tashkil etish modeli
3. Jamoat banki modeli
4. Kooperativ modeli
5. Kredit uyushmalari modeli
6. Gramin tipidagi o'rnatish modeli
7. Guruh modeli
8. Individual model
9. Vositachi tashkilot modeli
10. Nodavlat tashkilot modeli
11. Guruh bosimi modeli
12. Rosca (aylanuvchi jamg'arma va kredit uyushmalari) qo'shinlar modeli
13. Kichik ish joyi modeli
14. Qishloq banki modeli

1. Birlik modeli

Ushbu mikro kredit instituti modelida maqsadli jamoa o'z ichida ittifoq tuzadi va mikro kredit xizmatlarini ko'rsatadi. Jamiyatlar yoshlar va ayollar jamoalari, shuningdek, madaniy, diniy yoki siyosiy qarashlar atrofida to'plangan odamlar bo'lishi mumkin. Ba'zi mamlakatlarda "birlashmalar" huquqiy asosga qarab belgilanadi; Ular soliq imtiyozlaridan foydalanish, yig'implarni yig'ish va sug'urta qilish imkoniyatiga ega. Bu model guruh modeliga juda o'xshaydi (Dolun, 2005:35).

2. Kafolat beruvchi tashkilot modeli

Nomidan ko'rinib turibdiki, bank kafolati tijorat banklaridan kredit olishda qo'llaniladi.

Ushbu kafillik ikki yo'l bilan taqdim etilishi mumkin: Ulardan biri tashqaridan (donor tashkilotlar yoki hukumatlar orqali) taqdim etiladigan kafolat mexanizmi, ikkinchisi esa amalga oshiriladigan kafolat mexanizmidir. a'zolarining jamg'armalaridan foydalangan holda. Berilgan kreditlar to'g'ridan-to'g'ri jismoniy shaxslarga yoki o'z-o'zidan tuzilgan guruhlariga berilishi mumkin. Bank kafolati dasturi - bu kapitalni kafolatlash dasturining bir turi. Kafolatlangan mablag'lar turli maqsadlarda, shu jumladan kreditni qaytarish va sug'urta operatsiyalaridan kelib chiqadigan majburiyatlar uchun ishlatilishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasida tashkil etilgan ko'plab xalqaro tashkilotlardir.

Ular mikromoliya xizmatlarini boshlash va ustuvor kredit xizmatlarini ko'rsatish uchun boshlang'ich kapitalni yaratish uchun banklar va turli nodavlat tashkilotlar uchun xalqaro kafolat fondlarini yaratadilar (Gökyay, 2008).

3. Jamiyat banki modeli

Jamoat banki modelida; Mikro kredit butun jamiyatni bir birlik sifatida ko'rib chiqish va yarim rasmiy yoki rasmiy tashkilotlarni yaratish orqali taqsimlanadi. Bu tashkilotlar odatda nodavlat tashkilotlar yoki boshqa tashkilotlar yordamida tuziladi. Ushbu tashkilotlarning

tuzilmalari daromad keltiruvchi loyihalar yoki jamg'arma imkoniyatlarini o'z ichiga olishi mumkin. Jamiyat banklari ham rivojlanish dasturlarining bir qismi bo'lgan va asosiy maqsad uchun rag'bat sifatida moliyalashtirish imkoniyatlaridan foydalanadigan ko'plab misollarni topish mumkin (Dolun, 2005:36).

4. Kooperativ modeli

Kooperativ - bu umumiy va demokratik tarzda boshqariladigan mustaqil tashkilot bo'lib, unda odamlar o'zlarining iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy ehtiyojlarini qondirish uchun ixtiyoriy ravishda birlashadilar. Ularning a'zolariga moliyaviy xizmatlar ko'rsatish va jamg'arma faoliyatini amalga oshirish ham ayrim kooperativlarning kun tartibiga kiritilgan. (Gökyay 2008)

5. Kredit uyushmalari

Kredit uyushmalari - ma'lum bir guruh yoki tashkilot a'zolari tomonidan tuzilgan, o'z jamg'armalarini birgalikda investitsiya qilishga rozi bo'lgan va bir-biriga mos foiz stavkalarida kreditlar berish uchun birlashadigan moliyaviy institutlar. A'zolar bir tashkilotda ishlash, bir cherkovga mansublik, bir mehnat tashkilotiga a'zo bo'lish, bir ijtimoiy guruhga mansublik, bir jamiyatda ishlash yoki yashash kabi umumiy xususiyatlarga ega. Aytilishicha, kredit uyushmasiga a'zolik irqi, dini va rangidan qat'i nazar, bir guruhga mansub barcha odamlar uchun ochiqdir.

Kredit uyushmalari demokratik, notijorat, moliyalashtiruvchi kooperativlardir. Ularning har biri o'z a'zolari tomonidan boshqariladi. Har bir a'zo direktorlar va qo'mita vakillarini saylash uchun faqat bitta ovozga ega (www.gdrc.org/icm/).

6. Grameen tipidagi model

Bangladeshdagi Grameen modeli, prof. U Muhammad Yunus tashabbusi bilan tashkil etilgan va kambag'allarni nishonga olgan Grameen banki orqali paydo bo'ldi. Grameen Bank odatda quyidagi metodologiyadan foydalanadi; Bank bo'limi 15 dan 22 tagacha qishloqni dala menejeri va bir nechta xodimlar bilan qamrab olish uchun tuzilgan. Dala menejeri va bank xodimlari ular xizmat ko'rsatadigan maqsadli auditoriyani bilishga, potentsial mijozlarni aniqlashga va tushuntirishga yordam beradi. ular mahalliy aholiga ko'rsatadigan xizmatlarning maqsadi, ularning funktsiyalari va bankning o'ziga xosligi, jarayonning tizimlilikini tushuntirish.

Ular qishloqlarga borishni boshlaydilar. Ulardan maqsadli potentsial mijozlar orasida besh kishidan iborat guruhlarni tuzish taklif qilinadi va birinchi bosqichda guruh a'zolaridan faqat ikkitasiga kredit beriladi. Yaratilgan guruh bir oy davomida bank xodimlari tomonidan bank tomonidan belgilangan qoidalarga mos keladimi yoki yo'qmi, nazorat qilinadi. Agar ellik hafta davomida kredit olgan ikki mijoz asosiy qarz va foizlarni to'lasa, guruhning boshqa a'zolari ham kredit olishga haqli. Ushbu cheklovlar tufayli kreditlarni muntazam to'lash bo'yicha katta guruh bosimi mavjud. Shu nuqtai nazardan, guruhning jamoaviy mas'uliyati berilgan kreditni kafolatlashdan iborat. (Gökyay, 2008)

7. Guruh modeli

Ushbu model Grameen, jamoat banki, qishloq banki, guruh bosimi modeli kabi modellarga o'xshaydi. Bu modelda asosiy falsafa yakka tartibda harakat qilishda duch keladigan qiyinchilik va zaifliklarning oldini olish uchun guruh bo'lib harakat qilish, umumiy mas'uliyat va ishonchni o'z zimmasiga olish deb izohlanadi. Mablag'lar shaxslarga emas, balki guruhlarga o'tkaziladi.

Jismoniy shaxslarning birlashishi, ta'lim, birgalikda savdolashish kabilar shular jumlasidandir. U quvvat va bosim guruhini shakllantirish kabi turli maqsadlarga xizmat qilishi mumkin (Dolun, 2005:37).

XULOSA

Xulsa qilib aytadigan bo'sak mikrocredit mamlakat iqtisodiyotiga va taraqqiyotiga juda katta foyda keltiradi, faqatgina uning tamoyillari, modellari haqida ma'lumotga ega bo'lsak, undan qanday to'g'ri foydalanishni bilsak.

Mikroedit tashkilotlari to'g'risida"gi Qonunning 3-moddasi 1- qismida "Mikrocredit, mikroqarz, mikroizing berish sohasida xizmatlar ko'rsatish bo'yicha faoliyatni amalga oshiruvchi va ushbu Qonunga muvofiq boshqa mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi yuridik shaxs mikrocredit tashkiloti" ekanligi belgilangan bo'lib, uning asosida mikrocredit tashkilotlarining bank hisoblanmasligini ta'kidlash mumkin. Shu boisdan yuqorida qayd etilgan bank operatsiyalari bo'yicha foiz stavkalarini belgilashda banklarning mustaqilligini belgilovchi qoidani mikrocredit tashkilotlariga nisbatan qo'llab bo'lmaydi. Shu boisdan amaliyotda bu borada turli tushunmovchiliklar yuzaga kelishining oldini olish maqsadida "Mikrocredit tashkilotlari to'g'risida"gi Qonunga mikrocredit tashkilotlarining foiz stavkalarini belgilash tartibini belgilovchi qo'shimcha kiritish zarur.

Bunday qo'shimcha va o'zgartirishlar mikrocredit sohasini yanada yaxshilanishiga yordam beradi.

REFERENCES

1. A.O'lmasov, A.Vaxobov "Iqtisodiyot nazariyasi", T. "Sharq", 2006, 223- 6.
2. Larionova I.V. Upravlenie aktivami i passivami v kommercheskom banke. –M.: «Konsaltbankir» 2003.
3. Lavrushin O.I. i dr. Dengi, kredit, banki. Uchebnik. – M.: KNORUS,2010. -560 str.
4. Lavrushin O.I., Bankovskiy menedjment. Uchebnik. – M.: KNORUS,2010. – 560 str.
5. Lending / Chartered Institute of Bankers. - London: BPP Publishing,2003. ISBN 0-7517-1015-6